

KIMYO O'QITISHNING METODLARI

Sattarova Nozila Abduqaxorovna

Asaka tuman 2- son kasb -hunar maktabi

kimyo fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada kimyo o'qitishning metodlari va uslublari haqida tushunchalar hamda ushbu metodlarning o'quvchilarda kuzatilgan samaradorligi haqida so'z yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *umumiy metodlar, dogmatik metod, ilyustrativ metod, evristik metod, texnika.*

O'qitish metodi falsafiy nuqtai - nazardan ta'lim jarayonida ta'lim mazmunini harakatlantirish shakli bo'lib hisoblanadi. Agar predmetning mazmuni fanning didaktik ekvivalenti bo'lib hisoblansa, o'qitish metodlari o'rganilayotgan fan yoki bilish lozim bo'lgan narsalar metodlarining didaktik ekvivalentidir. Didaktikada fanni o'rganish metodlari va o'qitish metodlari mavjud. O'qituvchining asosiy vazifasi o'quvchilarga ta'lim, tarbiya beruvchi ularni rivojlantiruvchi metodlarni optimal tanlashdan iborat.

1. Nazariy darsliklar va texnologiyalar: Kimyo fanini o'rganishda, nazariy darsliklar va texnologiyalar foydali bo'lishi mumkin. Bu usullar orqali talabalar kimyo asoslari, kimyo elementlari, kimyo formulalari, kimyo reaksiyalarini va boshqa muhim kimyo ma'lumotlarni o'rganishlari mumkin.

2. Laboratoriya ishlari: Kimyo fanida laboratoriya ishlari o'qitishga juda muhimdir. Bu usul orqali talabalar teorik bilimlarini amaliyotda sinash va mustahkamlashlari mumkin bo'ladi.

3. Interaktyv ta'lim: Interaktyv ta'lim usuli, talabalarga kimyo fanini o'rganishda yordam berishi mumkin. Bu usul orqali talabalar animatsionlar, videolavhalar, interaktiv testlar va boshqa vositalar yordamida muhim kimyo konseptlarini o'rganishadi.

4. O'zlashtirilgan ta'lim: O'zlashtirilgan ta'lim, har bir talabaning shaxsiy o'rganish yo'lidagi qulayliklariga mos keladigan individual dasturlar asosida foydalanuvchilar bilan interaktiv aloqada bo'lishni ta'minlaydi.

5. Birlashgan darslar: Kimyo fanini o'qitishda birlashgan darslar yordamida talabalar bir-biriga qo'shilishadi va muhim kimyo konseptlarni o'rganishadi. Bu usul, talabalar uchun ko'p foydali bo'lib, ularning bir-biriga qo'shilishlarini va kooperatsiyalari muhim tajriba sifatida hisoblanadi.

O'qitish metodi - o'qituvchi rahnamoligida o'quvchilarning maqsadga qaratilgan birgalikdagi faoliyati bo'lib hisoblanadi. Kimyo o'qitish metodikasining o'ziga xos alohida xususiyatlari mavjud: ular; 1. Kimyo o'qitish mazmuni va metodikasi amaliyotga asoslangan nazariy fan. 2. O'quvchilarning bilish faoliyati tafakkur

qirralarini o'stirishga qaratilgan bo'lib, moddaning aniq xossasi o'zgarishi, holati, xossalari, tuzilishi, tarkibi kabilar fikr yuritishga o'quvchilarni o'ylashga olib keladi. Har bir metod ta'limiy, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi funksiyalarni qaerda samarali amalga oshirsa o'sha yerda o'sha jarayonda qo'llanilishi maqsadga muvofiq. Metodlar o'zining qo'llanilishi bilan ham o'quvchilarni tarbiyalaydi. Shu sababli o'qituvchi har bir metodni tanlaganda uchala funksiyani samarali amalga oshirishiga e'tibor berishi kerak. Metodlarni optimal tanlash muammolari mavjud. Unda quyidagilarga e'tibor berish kerak. 1) O'qitishning qonuniyatlari va prinsiplari. 2) O'qitishning maqsad va vazifalari. 3) Shu fan mazmunining hamda o'rganilayotgan mavzuning mazmun va uzviy mosligi. 4) Maktab o'quvchilarning o'qish imkoniyatlari. (yoshi, tayyorgarlik darajasi, sinf jamoasining xususiyatlari). 5) Tashqi sharoitning o'ziga xosligi. 6) O'qituvchining o'z imkoniyatlari. O'qitish metodlarining tuzilishi har xil bo'lib, ular ma'lum jarayonning takomillashuvi bilan to'xtovsiz ravishda o'sib boradi. Bu o'sish jamiyatda madaniyat darajasini o'sishiga bog'liq. Shu sababli o'qitish metodlarini tartibga solish va klassifikasiyalash zarurati kelib chiqadi. Maktablarda bilim asoslarini berish lozim. Mustaqil O'zbekistonimiz maktabi tarbiyalovchi ta'limni amalga oshiradi. Bu maktab beradigan ta'limning tarbiyalovchi xususiyati shundan iboratki, u o'quvchilar dalialiktik-materialistik dunyoqarash asoslari hosil qiluvchi chinakam ilmiy bilimlar beradi. Bizning maktabimizda ta'lim berishning o'quvchilarda aktivlik, tashabbus, mustaqil fikrlash, qo'yilgan maqsadga intilish, o'z bo'rchini his etish, boshqa metod va usullari tarbiya jihatidan katta rol o'ynaydi. Kimyo o'qitishning metodlari turli usullarda olib boriladi. Metod – bu «yo'l» demakdir. U dogmatik, illyustrativ, evristik bo'lishi mumkin. O'qitishning dogmatik metodi - o'qituvchining materialni og'zaki, ko'rsazma vositalardan foydalanmay, dalil isbotsiz va faqat o'quvchilarni bu materialni takrorlashga va yod olishgagina jalb etish bilan bayon qilishdan iborat. O'qitishning illyustrativ metodi - o'qituvchi o'quvchiga tayyor bilimlarni tushintirib, har xil xususiy metodlarni qo'llaydi. Ular: o'qituvchining tushuntirishi, darslik bilan ishlash, magnitafon va hakoza bilan ishlash. Bunday ko'rgazmalar eksperiment, modellar, ekran qo'llanmalari tablisalardan foydalaniladi. O'qituvchi laboratoriya tajribalarini ko'rsatib tushuntirib beradi. Ilyustrativ metodda o'qituvchi ayrim amaliy mashg'ulotlarni bajarish texnikasi va metodikasini bajarish tartibini qo'llaganda ham foydalanadi. Bu metod o'quvchilarda minimum bilimlar zapasi yig'ilgach kengroq qo'llaniladi. O'quvchilarda amaliy o'quv ko'nikmalarini shakllantirish, tajribalarni bajarib ko'rsatish texnikasini shakllantirishda M: probirkaga eritmani qo'yish, qoshiqchadagi eritmani bo'g'latish kabilarda tushuntirib ko'rsatish amalga oshiriladi. O'qitishning illyustrativ metodi - kimyo kursining boshlang'ich qismida ko'p qo'llanadi. Bu davrda o'quvchilarda ko'nikma va malakalar yetarli bo'lmaydi. Shu davrda o'qituvchi tajribalarni o'zi ko'rsatib tushuntirib beradi. Bu metoddan o'quvchilar tajribalarni mustaqil bajarib izohlab berishda ham keng foydalaniladilar. O'qitishning evristik metodi - o'quvchilarning o'zlari qiladigan ish asosida tuziladi, o'quvchilar bevosita o'qituvchining faol ishtiroki ostida kashfiyot qiladilar. Bu metodning

«evristik» degan nomi «tadqiqot» metodi degan soʻzdan kelib chiqqan. Masalan, galogenlar xossalarning chogʻishtirma tavsifi mohiyatini aniqlashda qoʻllaniladi. Bu davrda oʻquvchilar galogenlarning xossalarni chogʻishtirib izohlashini oʻqituvchi tartibga solib turadi. Masalan, kaliy yodid eritmasiga kraxmal kleystirini qoʻysak rang sezilmaydi, alohida xlorli suvga kraxmal kleystirini qoʻshsak yana rang oʻzgarishi sezilmaydi. Uch komponentni birgalikda qoʻshib aralashtirsak kraxmal koʻk tusga kiradi. Sababini esa oʻquvchilar oʻzlari izohlab berishlari lozim. Bu qisman izlanuvchanlikdir. Izlanuvchanlik metodi mustaqil ishlash, mustaqil izlanishning bir turi boʻlib hisoblanadi. Oʻquvchi nazariy bilimlar toʻgʻriligini amalda sinab koʻradi. Masalan, eksperimental masalalar yechishda bu metoddan foydalaniladi. Klassifikasiyalash asosiy xarakterga (nisbiy xarakter) ega. Amaliyotda metodlarning bir nechtasidan bir vaqtda foydalaniladi. Ular oʻzaro bogʻliqlikka ega. Klassifikasiyada har xil holatlar asosiy belgi sifatida qabul qilinadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. И.А.Каримов. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари.Т.: Ўзбекистон, 1997
2. И.А.Каримов. “Баркамол авлод Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори”. Т. Ўзбекистон, 1997
3. Умумий ўрта таълим давлат таълим стандарти ва ўқув дастури. Тошкент, 1999, 3-сон
4. И. Н. Борисов. Химия ўқитиш методикаси. Тошкент, 1958.
5. З.Азимова. “Кимё дарсларида ўқувчиларга экологик таълим-тарбия бериш” Т.: 1995.
6. “Халқ таълими журнали” Т.1998-2005 й.
7. Х.Т.Омонов., М.Н.Мирвохидова. “Кимё ўқитиш методикаси” маърузалар матни. 2001